

ARHIVISTIKA U SLUŽBI ŽUPNE PASTORIZACIJE

(Prilog rješavanju problema klasifikacije župnih arhiva)

Svjedoci smo preobražaja koji danas, možda više nego ikada, proživljava Crkva. I u župnoj zajednici, koja je Crkva u malom, pastoralni rad postaje svakim danom sve teži i zamršeniji. Da bi svoj posao mogli što bolje obavljati, župnici su se već stoljećima služili različitim pomagalicama u radu. Ta su pomagala najvećim dijelom bile knjige ili spisi koje su župnici sastavljali, upotrebljavali i čuvali u svojim uredima. Kako se danas ti spisi sve to više množe, oni moraju biti dobro sređeni da bi župniku mogli olakšati rad. Stoga su u novije vrijeme, među različitim problemima kojima su se zanimali crkveni arhivari, župni arhivi zauzimali veoma istaknuto mjesto. No da problem župnih arhiva nije samo umjetni problem koji su stvorili arhivari, potvrdila je i naša Biskupska konferencija kad je 10. listopada prošle godine (1973.) izdala Uredbu o crkvenim arhivima u kojoj je župnim arhivima posvećena velika pažnja (čl. 21. — 31.). Ne smijemo se čuditi ako ubuduće nastane još veće zanimanje za ovaj problem jer nam je II. vat. sabor predočio župu kao zajednicu koja predstavlja »na određeni način vidljivu Crkvu ustanovljenu na čitavoj zemlji«.¹

Prema onome što je dosad učinjeno za sređivanje župnih arhiva, arhivari su se bez sumnje mogli uvjeriti u neprestani razvoj i preobražaj župa i u njihove raznolike probleme. Postali su svjesni da u svojim istraživanjima ne mogu dati trajni rezultat ili gotov recept koji bi se mogao primijeniti na sređivanje arhivske građe bilo kojeg župnog arhiva. No isto su tako postali i svjesni da se taj problem ne smije odbaciti na stranu kao nerješiv i pustiti da svatko za se traži najbolje rješenje prema vlastitoj mogućnosti i sposobnostima.

Što se tiče samog sređivanja arhiva talijanski arhivar V. Fenicchia misli da crkveni arhivar nije smio sređivati arhiv po svojoj osobnoj želji ni u prošlosti. Danas, kad su se prilike promijenile, bilo na selu ili još više u gradu, »problem modernog uređenja odgovarajućeg sadašnjim prilikama predstavlja se važnim i hitnim, ne samo za arhiv, već kudikamo više za ustanovu kojoj on služi«.² Upravo zbog toga župnik danas treba biti arhivar i »kad to ne bi bio, bio bi župnik samo na polovicu — kaže njemački arhivar A. Faller — jer bi zanemario jedno prikladno sredstvo kojim bi omogućio veći uspjeh djelovanju svojih suradnika. Danas onome koji radi na polju apostolata neophodne su stalno dopu-

¹ Sacrosanctum Concilium, c. IV. n. 42.

² V. FENICCHIA, L'ordinamento degli archivi in formazione, Archiva Ecclesiae, 2 (1959), 57.

njivane kartoteke, dobro sređeni spisi, dokumenti koji se mogu lako i brzo pronaći«. ⁵ Da bi zadovoljili ovim potrebama, arhivari su predložili različite načine sređivanja i klasificiranja arhivske građe.

Kako srediti župni arhiv

Kao kod sređivanja ostalih arhiva isto tako i kod uređivanja župnog arhiva ne može se postupati ni po jednoj već gotovoj shemi. Arhiv nastaje, raste, oblikuje se i preoblikuje prema potrebama ustanove i poslovima koje ta ustanova obavlja. Stoga je s potpunim pravom mogao reći A. Palestra da arhivar ne može nikada postaviti **a priori** zakone koji bi određivali oblikovanje i poredaj nekog arhiva. ⁴ Ono što može i mora raditi arhivar to je da najprije pomno i marljivo prouči strukturu i rad ureda. Kako je kod nas župnik i arhivar u najviše slučajeva, skoro isključivo, ista osoba to lakše može vidjeti posebne zahtjeve administracije i prema njima odrediti i poredaj arhivskog materijala u arhivu.

Kad se radi o sređivanju arhiva, mora se naglasiti da se pitanje nameće veoma različito već prema tome da li se radi o arhivu koji je tek u oblikovanju, tj. koji tek nastaje ili je u pitanju arhiv koji već postoji. U drugome slučaju govorimo radije o preuređenju arhiva nego o njegovom uređenju. Dosljedno tome i način postupanja postaje različit. Ako se radi o prvom slučaju, arhiv se oblikuje »organski« prema materijalu koji pristiže i kopijama dokumenata koji se izdaju i otpremaju iz ureda. Tako nastaju spisi koji skupljeni zajedno oblikuju **svežnjice**. Niz istosvrskih spisa sačinjava **razred** a različiti razredi koji se odnose na jednu određenu materiju svrstavaju se pod isti **naslov**. Pod riječju naslov razumije se »prilično prostrano polje pravne djelatnosti koje, prema načelu kanonskog prava, spada u djelokrug ureda, oblikuje zasebnu cjelinu i zahtijeva naročiti postupak«. ⁵

Raspored arhivske građe

Klasifikacija župnog arhiva zanimala je do sada veoma mnoge. Bilo je pojedinačnih i grupnih pokušaja kako bi se dalo odgovarajuće rješenje. No rješenja su bila kratkotrajna. Ovdje se osvrćemo samo na neka novija rješenja koja su većim dijelom objavljena u časopisu za crkvenu arhivistiku **Archiva Ecclesiae**. Već u drugoj godini izlaženja ovaj se časopis, bolje reći crkveno arhivističko društvo koje ga izdaje, zauzelo za rješenje sređivanja župnih arhiva i za klasifikaciju njihove građe. Sedam godina kasnije časopis se vraća ponovno istoj tematici. Rasprave koje su tu objavljene zaslužuju pažnju. Autori su pronašli pravo uporište i polaz-

³ P. FALLER, *Classificazione e titolari negli archivi parrocchiali della Germania*, *Archiva Ecclesiae*, 2 (1959) 71.

⁴ Usp. A. PALESTRA, *Problemi di ordinamento e di conservazione*, *Archiva Ecclesiae*, 1 (1958), 86.

⁵ V. FENICCHIA, o. c. 59.

nu točku za klasifikaciju. Prostudiravši dobro definiciju župe i njen pravni položaj, dvojica su autora predložila dvije dobre, iako međusobno različite, sheme za uređenje župnog arhiva. Međutim obje one imaju i neke nedostatke.

Da bi se dobro upoznao ustrojstvo A. Pesenti misli da bi se ona najprije morala promatrati u svom pravnom položaju, tj. kao pravna osoba, a tek potom u njezinu životu.⁶ Hladni juridizam naveo je tako autora da poče od samih zakona stavljajući ih kao prvu točku svoga nacrtu za raspored arhivske građe.

Veću pogrešku napravio je autor stavljajući kao četvrtu točku svoga naslovnika — za građu koja obuhvaća osnivanje župe, teritorij, itd. — najobuhvatniji naslov koji postoji tj. »župa« jer ovaj naslov, ukoliko ne može obuhvatiti čitavu arhivsku građu, može barem njezin ogromni dio. Naslov »župa« u značenju koje mu pripisuje Pesenti, ne slaže se baš najbolje s definicijom župe kakvu nalazimo u Katoličkoj enciklopediji, npr., gdje je župa označena kao ustanova a ne samo kao teritorij,⁷ a teško se može pomiriti i s opisom Kodeksa kanonskog prava.⁸

U istu nelogičnost upali su i neki drugi noviji autori. Raspini je npr. definirao župu kao posebni dio biskupije s vlastitom crkvom, narodom i župnikom. Kao četiri sastavna dijela župe označio je dakle: teritorij, crkvu, vjernike i župnika, ali to mu nije smetalo da neposredno iza toga u shemi za raspored arhivskog materijala, ostavi crkvu po strani izvan naslova »župa«.⁹ Nisu bili mnogo bolje sreće ni Duca - Pandžić, autori knjige *Archivistica ecclesiastica*. Iz njihova rasporeda, logičkim slijedom proizlazi da kult, kanonske knjige, ustanove koje postoje u župi kao i apostolat nemaju baš mnogo toga što bi ih stavilo u okvir župe, jer su stavljeni izvan naslova »župa«, koja prema njima obuhvaća imenovanje klera, ovlasti, kuću i crkvu.¹⁰

Lako se dakle složiti s tvrdnjom da uređenje arhiva pretpostavlja savršeno poznavanje djelovanja ureda i da bi trebalo da sami raspored bude prepušten profesionalnim arhivarima,¹¹ ali vidimo da se ni oni uvijek ne slažu u svojim postavkama i ne snalaze u svim prilikama.

O uređenju župnih arhiva pisalo se ponešto i kod nas. Uglavnom je to bilo u vezi s uputama o vođenju župnog ureda ili se poticalo na sastavljanje arhivskog inventara dok se o klasifikaciji arhiva nije puno vodilo računa.¹²

⁶ A. PESENTI, *Classificazione e titolari per gli archivi parrochiali*, *Archiva Ecclesiae*, 2 (1959) 92.

⁷ *Enciclopedia cattolica*, IX, 856.

⁸ CIC, can. 216.

⁹ G. RASPINI, *Proposte concertate in base alle inchieste fatte sui titolari relativamente agli archivi delle parrochie, delle confraternite e delle associazioni*, *Archiva Ecclesiae*, 8—9 (1965—1966), 74—93.

¹⁰ DUCA — PANDŽIĆ, *Archivistica ecclesiastica*, Vaticano 1967, 44—45.

¹¹ DUCA — PANDŽIĆ, n. dj., 40.

¹² ROGOŠIĆ, *Priručnik crkvenog prava s posebnim obzirom na župnike*, Zagreb 1941., str. 347—458; *Primjerak za sastav arhivskog indeksa*, prilog *Vjesnika Biskupije splitske i makarske* (1957). I. ŠKREBLIN, *Župničke uredske dužnosti*, Zagreb 1960; *Uputstvo za sređivanje crkvenih arhiva od nepotpisanog autora*, *Vjesnik biskupije splitske i makarske* 14 (1967) br. 6., prilog str. 1—3; M. SETKA, *Vođenje župskog ureda*, Makarska 1968, str. 57—61.

I uza sve nedostatke koje smo gore iznijeli ipak su dosadašnja nastojanja veoma dragocjen doprinos crkvenoj arhivistici, doprinos koji se ne može i ne smije zaobići, no isto tako su i rad na koji se ne smije staviti posljednja točka.

Shema rasporeda arhivske građe

Na temelju spomenutih rasprava i Uredbe o crkvenim arhivima naše biskupske konferencije, bez prevelike težnje za originalnošću, iznosim jednu novu shemu za raspored arhivske građe župnih arhiva. Mislim da bi ona mogla poslužiti kao osnova na kojoj bi se pristupilo zajedničkom rješenju i izradi zajedničkog rasporeda arhivske građe ili klasifikaciji naših župnih arhiva. Ostavljam zainteresiranima da prosude praktičnu vrijednost i primjenu ove sheme u konkretnim prilikama.

A. Opći i povijesni podaci o župi:

1. Dekret o osnivanju župe
2. Plan i opis (crkve, kapele, groblja, redovničke kuće itd.)
3. Povelje (bule, pergamene)
4. Memoari i ljetopisi
5. Kanonske vizitacije (kopije)
6. Rukopisi i rasprave o životu župe, o spomena vrijednim osobama, događajima i stvarima
7. Običajnik

B. Pastoralna djelatnost:

1. Sakramenti (kanonske ili matične knjige)

- a) Krštenja
- b) krizme
- c) prve pričesti
- d) vjenčanja
- e) sakramenti umirućih

* * *

f) stanje duša ili anagraf (matica obitelji)

2. Ostali apostolat (uredske knjige)

- a) urudžbeni zapisnik
- b) oglasne knjige
  - ba) nedjeljni oglasi, obavijesti
  - bb) knjiga ženidbenih navještaja
  - bc) popis pokojnika
- itd.

- c) popis polaznika vjeronauka:
  - ca) vjeronauk za djecu
  - cb) vjeronauk za srednjoškolce
  - cc) vjeronauk za studente
  - cd) posebna predavanja ili pouke za odrasle itd.
- d) knjige sv. misa:
  - da) knjiga primljenih sv. misa
  - db) knjiga izrečenih sv. misa
  - dc) mise **pro populo**
  - dd) mise na nakanu ordinarija (biskupa ili provincijala)
  - de) binirane (ili trinirane) mise
- e) zapisnici sjednica župnih vijeća ili crkvenih organizacija (treći red, npr.)
- f) misije
- g) karitativna djelatnost
- h) druge različite vrste apostolata
- i) tekući spisi

C. Kler:

1. Župnici (popis župnika, imenovanja, dekreti, itd.)
2. Župni pomoćnici
3. Redovničke zajednice, redovnici ili redovnice koje borave u župi
4. Svećenici, redovnici i redovnice rođeni na području župe

D. Crkve:

1. Župna crkva
  - a) plan, nacrt, računi
  - b) dokumenat posvete ili blagoslova
  - c) popravci (s odnosnim priložima)
  - d) troškovi (za rasvjetu i sl.)
  - e) Inventar (sveto posuđe, umjetnički i povijesno važni predmeti)
2. Filiale (razdioba arhivske građe slične kao gore)
3. Kapele (slično kao gore)

E. Crkvena dobra i njihova uprava

F. Fototeka

1. Kratkometražni 8 mm filmovi
2. Fotografije
3. Ilustracije
4. Crteži

G. Fonoteka

1. Magnetofonske vrpce
2. Gramofonske ploče

H. Tiskanice

1. Okružnice
2. Službeni vjesnik
3. Župni list

I. Povjerljivi spisi (archivum secretum)

- J. Miscelanea (arhivska građa koja nema veze s poslovanjem župnog ureda nego je, tko zna na koji način, prispjela u ured a ima svoju povijesnu ili kulturnu važnost)

***

Na tako ili slično raspoređenu građu bilo bi jednostavno postaviti određenu signaturu pa bi signatura H3, npr. označavala poziciju župnog lista u arhivu, B2ca popis djece koji idu na vjeronauk, B2bb knjige ženiidbenih navještaja itd. Spise obuhvaćene pod pojedinim naslovima, odnosno podnaslovima treba u svježnjicima poredati prema protokolu, ukoliko su protokolirani, ili kronološkim redom. Tako bi svaki spis i u većem župnom arhivu bilo veoma lako pronaći. Dobro bi bilo u pojedinim svežnjevima (fasciklima) provesti i folijaciju, tako bi se lakše moglo kontrolirati da li se koji spis izgubio.

Ne mislim da sam ovim riješio pitanje klasifikacije župnih arhiva. Ali ako ovaj članak potakne nekoga da sam potraži rješenje ili da iznese jednu bolju klasifikaciju, onda je on ispunio zadatak koji mu je namijenjen.